

Yetişkin Tek Çocukların Çocukluk, Ergenlik ve Yetişkinlik Dönemi Deneyimleri ile Kişilerarası İlişkileri*

Metin KOCATÜRK**

Atf için:

Kocatürk, M. (2021). Yetişkin tek çocukların çocukluk, ergenlik ve yetişkinlik dönemi deneyimleri ile kişilerarası ilişkileri. *Journal of Qualitative Research in Education*, 25, 185-203.
doi: 10.14689/enad.25.8

Öz: Tek çocukların kendine özgü bir yaşam şekli içinde yetiştiği, psikososyal deneyimleri bakımından kardeşli çocuklardan farklılaştığı öne çıkmaktadır. Bu çalışmada yetişkin tek çocukların psikososyal deneyimleri bağlamında tek çocukluk deneyimlerinin nasıl anlamlandırıldığı, kişilerarası ilişkilerde tek çocuk olma yaşantılarının nasıl şekillendiği ele alınmıştır. Ayrıca tek çocuk olma deneyimleri çocukluk, ergenlik ve yetişkinlik dönemi kıyaslaması ile değerlendirilmiştir. Bu araştırma nitel araştırma türlerinden fenomenolojik araştırma deseninde gerçekleştirilmiştir. Yaşları 20-26 arasında değişen yetişkinlik dönemindeki 5 kadın 5 erkek olmak üzere toplam 10 tek çocuk ölçüt örnekleme tekniği ile belirlenmiştir. Katılımcılarla yapılan yarı-yapılandırılmış görüşmelerden elde edilen veriler yorumlayıcı fenomenolojik analiz ile incelenmiştir. Araştırma sonucunda elde edilen bulgular doğrultusunda tek çocuk olma deneyimlerinin yetişkinlik döneminde nasıl anlamlandırıldığına ilişkin bir çerçeve yapılandırılmıştır. Araştırma sonucunda oluşan üst temalar; tek çocuk olmak, aile ilişkilerinde tek çocuk, arkadaşlık ilişkilerinde tek çocuk ve tek çocuk deneyimlerinde önce ve şimdi karşılaştırması başlıklarında incelenmiştir. Tek çocuk olma deneyimlerinden hareketle tek çocukların ebeveynlik süreçleri araştırılabilir.

Anahtar Kelimeler: Tek çocuk, kişilik özellikleri, kişilerarası ilişkiler, yorumlayıcı fenomenolojik analiz.

Makale Hakkında

Gönderim Tarihi: 17.12.2019
Düzeltilme Tarihi: 10.01.2021
Kabul Tarihi: 22.01.2021

© 2021 ANI Yayıncılık. Tüm hakları saklıdır

* Bu çalışmanın bir kısmı 6. Uluslararası Avrasya Eğitim Araştırmaları Kongresinde sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

** Sorumlu Yazar: İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa, Türkiye, metin.kocaturk@istanbul.edu.tr

Giriş

Bebeklik döneminden yetişkinlik dönemine kadar ailede kardeşi veya akranı olmadan büyüyen ve yetişen çocuklar tek çocuk olarak tanımlanmaktadır (Falbo ve Polit, 1986). Tek çocuk olmak günümüzde yaygın bir olgudur. Nitekim Avrupa Birliği ülkelerinde 2016 yılı verilerine göre tek çocuklu ailelerin oranı %47, iki çocuklu ailelerin oranı %40, üç ve daha fazla çocuklu ailelerin oranı ise %13'tür (Avrupa Komisyonu, 2016). Türkiye'de de tek çocuklu ailelerin sayısı hakkında istatistiksel olarak net bilgi olmasa da tek çocuklu ailelerin sayısının giderek arttığı gözlenmektedir. Ebeveynler ekonomik etkenler, mesleki kariyerde ilerleme, fizyolojik durumlar ve çocuk bakımının getirdiği sorumluluklar bakımından tek çocuğa sahip olmayı tercih edebilmektedir (Rosen, 2001; Weinlein, 2000). Bu nedenlerden ötürü tek çocuklu ailelerin sayısı giderek çoğalmakta ve tek çocuk olma olgusu farklı yaşantıları barındıran bir hal almaktadır.

Tek çocuk olarak büyümek kendine özgü gelişim özellikleri barındıran bir süreçtir. Çocukluk ve ergenlik döneminde bütün ilginin tek bir çocuğa gösterilmesi tek çocukluk deneyiminde ön plana çıkmaktadır. Bununla birlikte ailenin ekonomik, sosyal ve duygusal bütün kaynaklarını tek bir çocuğa yöneltmesi de söz konusudur (Falbo, 2012). Ebeveynlerinin odağında olan tek çocukların akademik olarak kardeşi olanlara göre daha başarılı olduğu belirtilmektedir (Chen ve Liu, 2014). Diğer yandan ebeveynlerin aşırı korumacı yaklaşımları, aşırı müsamahalaları ve disiplin konusundaki yetersizlikleri nedeniyle tek çocukların şımartılmış olabileceği, paylaşım konusunda yetersiz olacağı, yalnızlık yaşayabilecekleri, sosyal beceriler yönünden yetersiz olabilecekleri ve mükemmeliyetçi bir anlayışa sahip olabilecekleri ifade edilmektedir (Mickus, 1994; Roberts ve Blanton, 2001; Rosen, 2001). Bu noktada ebeveynlerin tek çocuklarıyla sosyal etkileşimlerinde kullandıkları yaklaşımlar öne çıkan bir durum olarak dikkat çekmektedir. Ebeveynlerin tek çocuklarına sergilediği tutumlar onların gelişim sürecini etkilemektedir. Tek çocukların deneyimlerinde ortaya çıkabilecek bu durumlarda ebeveyn yaklaşımlarının veya tutumlarının belirleyici olabileceği düşünülmektedir.

Tek çocukların kişilerarası ilişkileri kapsamında ebeveynleriyle ilişkilerinin yanında arkadaşlık ilişkilerine dair açıklamalar mevcuttur. Ebeveynlerin tek çocuklarına karşı gösterdiği tutumlarda ortaya çıkan aşırılıklar veya dengesizlikler nedeniyle tek çocuklar sosyal ilişkilerinde çatışma yaşayabilmektedir (White, 2004). Bununla birlikte tek çocukların kişilerarası uyumda zorluk yaşadıkları, sosyal becerilerde zayıflık gösterdikleri ve akranları tarafından sosyal ortamlardan izole edildiklerine ilişkin düşünceler bulunmaktadır (Falbo, 2012). Diğer yandan kardeşlerin sosyal gelişime katkı sağladığı fakat tek çocukların sosyal becerilerinin kardeşli çocuklara göre daha zayıf olmadığı da belirtilmektedir (Bobbitt-Zeher ve Downey, 2013). İlgili literatür göz önünde bulundurulduğunda, tek çocukların sosyal ilişkilerinin seyrini içinde buldukları bağlamın belirlediği düşünülebilir. Ayrıca tek çocukların ebeveynleriyle olan ilişkisinde ortaya çıkan unsurlar, akran ilişkilerindeki deneyimlerine yansıtılabilmektedir.

Tek çocuk olma deneyimleriyle ilgili ilk çalışmalar Adler'in doğum sırası ile ilgili araştırmalarına dayanmaktadır (Adler, 1927/2018, 1929/2018). Adler doğum sırası araştırmalarında ilk çocuk, ortanca çocuk, son çocuk ve tek çocukların gelişimlerini incelemiş ve bu çocukların özelliklerinin nasıl şekillendiğini tespit etmeye çalışmıştır. Doğum sırası ile ilgili ortaya konulan özellikler bağlamında tek çocukların ben-merkezci olduğu, sosyal beceriler açısından yetersiz olduğu belirtilmiştir (Adler, 1964). Ayrıca ailede kardeşin olmaması ve ebeveynlerin aşırı yaklaşımları nedeniyle tek çocukların yetişkin gibi büyüdüğü ifade edilmektedir.

Gelişim dönemleri bakımından incelendiğinde; çocukluk ve ergenlik dönemlerinde tek çocuk olma deneyimi ebeveynlik tutumları, aile ilişkileri, kişilik özellikleri ve akran ilişkileri bakımından kardeşli çocuklara göre farklılaşmaktadır (Doh ve Falbo, 1999; Pickhardt, 2008; Polit ve Falbo, 1987; White, 2004). Çocukluk ve ergenlik dönemindeki yaşantıların yetişkinlik dönemindeki yansımaları, tek çocuk olma deneyimlerinin bütün gelişimsel dönemler kapsamında özgül bir durumu ortaya çıkarmaktadır. Bu açıdan yetişkin tek çocuk olma deneyimlerinde öne çıkan temaların incelenmesi bütünsel bir çerçevenin oluşmasına olanak tanıyacaktır. Çocukluk, ergenlik ve yetişkinlik dönemlerinde beliren ve kişilerarası ilişkilerde dikkat çeken tek çocuk olma deneyimlerinin anlamlandırılması ve yorumlanması için bu çalışma fenomenolojik araştırma ile desenlenmiştir.

Bu çalışmada yetişkin tek çocukların; çocukluk, ergenlik ve yetişkinlik dönemi deneyimlerini, kişilerarası ilişkilerini ve yaşantılarını nasıl anlamlandırdıklarının araştırılması amaçlanmıştır. Araştırmanın bu temel amacı doğrultusunda oluşturulan araştırma soruları aşağıda yer almaktadır:

1. Yetişkin tek çocuklar tek çocuk olma deneyimini nasıl anlamlandırmaktadır?
2. Yetişkin tek çocuklar, tek çocukların kişilik özelliklerini nasıl tanımlamaktadır? Kendi kişilik özelliklerini nasıl değerlendirmektedir?
3. Yetişkin tek çocuklar aile ilişkilerini nasıl yorumlamaktadır?
4. Yetişkin tek çocuklar arkadaşlık ilişkilerini nasıl anlamlandırmaktadır?
5. Yetişkin tek çocuklar çocukluk dönemiyle şu anki yaşamını nasıl karşılaştırmaktadır?
6. Yetişkin tek çocuklar ergenlik dönemiyle şu anki yaşamını nasıl karşılaştırmaktadır?

Yöntem

Araştırma Deseni

Kişilerin bir deneyimi kendi yorumlarıyla ve ifadeleriyle nasıl anlamlandırdıklarına odaklanan fenomenoloji, insanın yaşadığı dünyayı algılayışı olarak da

tanımlanmaktadır (Langdrige, 2007; Mayring, 2011; Smith ve Osborn, 2015). Bu bağlamda araştırma yetişkin tek çocukların kendi bakış açılarıyla çocukluk, ergenlik, yetişkinlik dönemi ve kişilerarası ilişkilerine yönelik yaşantılarını anlamlandırma ve yorumlandırmalarını amaçladığından dolayı nitel araştırma türlerinden fenomenolojik desen ile gerçekleştirilmiştir.

Çalışma Grubu

Fenomenolojik araştırmalarda katılımcılar amaçlı örnekleme tekniklerinden biri olan ölçüt örnekleme ile belirlenmektedir (Christensen ve Brumfield, 2009). Nitekim bu çalışmada da ölçüt örnekleme yoluyla katılımcılar tek çocuk olgusuna ilişkin yaşantıları olan bireylerden belirlenmiştir. Bu nedenle araştırma olgusunu açıklayabilmek için katılımcıların benzer özellikler göstermesi tercih edilmiştir. Dolayısıyla çalışma grubu, genç yetişkinlik döneminde olan 20-26 yaş aralığında yer alan toplam 10 tek çocuktan (5 kadın 5 erkek) oluşmaktadır. Ayrıca katılımcılar farklı sosyo-ekonomik düzeylerden gelen, üniversiteye devam eden veya üniversite mezunu olan bireylerden oluşmaktadır. Katılımcıların isimleri bu çalışmada değiştirilerek verilmiştir. Katılımcılara ilişkin bilgiler aşağıda Tablo 1’de yer almaktadır.

Tablo 1.

Katılımcılar Hakkında Bilgiler

İsim	Cinsiyet	Yaş	Öğrenim Durumu	Medeni Durumu (Evli/Bekar)
Pelin	Kadın	26	Üniversite	Bekar
Sıla	Kadın	22	Üniversite	Bekar
Melih	Erkek	20	Üniversite öğrencisi	Bekar
İlayda	Kadın	24	Üniversite	Bekar
Kaan	Erkek	24	Üniversite	Bekar
Ahmet	Erkek	21	Üniversite öğrencisi	Bekar
Aslı	Kadın	21	Üniversite öğrencisi	Bekar
Murat	Erkek	20	Üniversite öğrencisi	Bekar
Tolga	Erkek	25	Üniversite	Bekar
Ebru	Kadın	20	Üniversite öğrencisi	Bekar

Veri Toplama İşlemi

Araştırmada tek çocukların çocukluk, ergenlik ve yetişkinlik dönemi deneyimleri ile kişilerarası ilişkilerdeki tek çocuk olma yaşantılarının belirlenmesi ve yorumlanması adına katılımcılarla görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşme türleri bakımından yarı-yapılandırılmış görüşmeden faydalanılmıştır. Yarı-yapılandırılmış görüşme soruları ile görüşme esnasında ortaya çıkabilecek yeni durumlar ve başlıklar da araştırılmaktadır (Smith ve Osborn, 2004). Bu sayede görüşme esnasında ortaya çıkabilecek yeni soruların da çalışma kapsamı içinde değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Bu nedenle yapılan görüşmelerde katılımcılara yarı-yapılandırılmış görüşme formunda bulunan

sorular yönlendirilmiştir. Araştırma kapsamında katılımcılarla yapılan görüşmede yöneltilen sorular şu şekildedir:

1. Tek çocuk olmayı tanımlar mısınız?
 - a. Toplumun algısı ile benzerlikler/farklılıklar var mı?
2. Sizin için tek çocuk olmanın avantajlı/dezavantajlı yönleri nelerdir?
 - a. Kardeşi olanlardan farklı olarak ebeveynlerinle ilişkileriniz nasıldır?
 - b. Ailenizin sizden beklentileri nelerdir?
3. Bu beklentileri nasıl karşılırsınız/yorumlarsınız?
4. Tek çocuk olarak arkadaşlık ilişkileriniz nasıldır?
5. Çocukluk dönemiyle şu anki yaşamınızı nasıl karşılaştırırsınız?
6. Ergenlik dönemiyle şu anki yaşamınızı nasıl karşılaştırırsınız?
7. Kardeşiniz olsaydı hayatınızda neler farklı olurdu?
8. Yetişme sürecinde tek çocuk olmanın önemi var mıydı?

Bu çalışmada yetişkinlik döneminde bulunan tek çocuklar katılımcı olarak belirlenmiştir. Araştırmanın temel amacı doğrultusunda çocukluk ve ergenlik dönemindeki yaşantıların değerlendirilmesi ve kişilerarası ilişkilerdeki deneyimlerin yorumlanması bakımından yaşları 20-26 arasındaki ailesinin tek çocuğu olan bireyler ile yarı-yapılandırılmış görüşmeler yapılmıştır. Katılımcılarla yapılan görüşmelerden önce onlara çalışma hakkında bilgi verilmiştir. Araştırmaya gönüllü olarak katılmayı tercih eden kişilerle görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler öncesinde katılımcılara ses kaydının alınacağı bilgisi verilmiştir. Görüşmelerin kayıtları bire bir deşifre edilmiş ve araştırmacı tarafından yazıya geçirilen bu deşifrelerde yer alan veriler analiz edilmiştir.

Verilerin Analizi: Yorumlayıcı Fenomenolojik Analiz

Bu araştırmada katılımcılardan elde edilen veriler yorumlayıcı fenomenolojik analiz ile değerlendirilmiştir. Yorumlayıcı fenomenolojik analizde, bireylerin yaşantılarını anlamlandırma biçimi ve deneyimleri arasındaki bağlantılar araştırmacı tarafından da yorumlanarak anlamlandırılmaktadır (Eatough ve Smith, 2008). Diğer bir ifadeyle, yorumlayıcı fenomenolojik analizde bireylerin yaşantılarını anlamlandırması, araştırmacının bu anlamlandırmayı yorumlaması ve temaların ortaya çıkarılması amaçlanmaktadır. Araştırmanın verilerinin analizinde izlenen adımlar şu şekildedir: Görüşme deşifreleri yazılmış ve belirli anlam grupları oluşturulmuştur. İlk olarak kişi düzeyinde oluşturulan bu gruplar daha sonra grubun tamamına genişletilmiştir. Bu anlam grupları bir araya getirilerek temalar oluşturulmuştur. Bu temalardan birbiri ile

ilişkili olanlar birleştirilerek üst temalar belirlenmiştir. Deneyimin yetişkin tek çocuklar tarafından nasıl anlamlandırıldığına ilişkin alıntılar verilmiştir. Böylelikle üst ve alt temalara ilişkin yorumlamaların nasıl anlamlandırıldığı gösterilmiştir. Yetişkin tek çocukların çocukluk, ergenlik ve yetişkinlik dönemindeki psikososyal deneyimleri ile kişilerarası etkileşimlerindeki yaşantılarının anlamlandırılması amaçlandığı için çalışmanın verileri yorumlayıcı fenomenolojik analiz ile değerlendirilmiştir.

Araştırma Bulgularının Doğruluğu ve İnanırcılığı

Verilerin analizinin ardından ortaya çıkan üst ve alt temalara ilişkin Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık alanında üç uzmandan geri bildirim alınmış ve bulgular bu şekilde gözden geçirilmiştir. Araştırma sürecinde uzmanlardan alınan görüşlerle nitel araştırmanın tutarlı bir şekilde ilerlemesi sağlanarak tutarlık hususu sağlanmaya çalışılmıştır. Ayrıca araştırma verileri farklı uzmanlara incelenmiştir. Bu incelemeler sonucunda nitel araştırma bulgularının teyit edilebilirliği sağlanmaya çalışılmıştır.

Araştırmanın aktarılabilişinin sağlanması amacıyla nitel araştırma sürecinin her aşaması bu bölümde ayrıntılı bir şekilde açıklanmıştır. Ayrıca katılımcılar amaçlı örnekleme tekniklerinden ölçüt örnekleme tekniğiyle belirlenmiştir. Böylelikle nitel araştırma aşamasının aktarılabiliş özellikleri belirli bir çerçeveye içinde sunulmuştur.

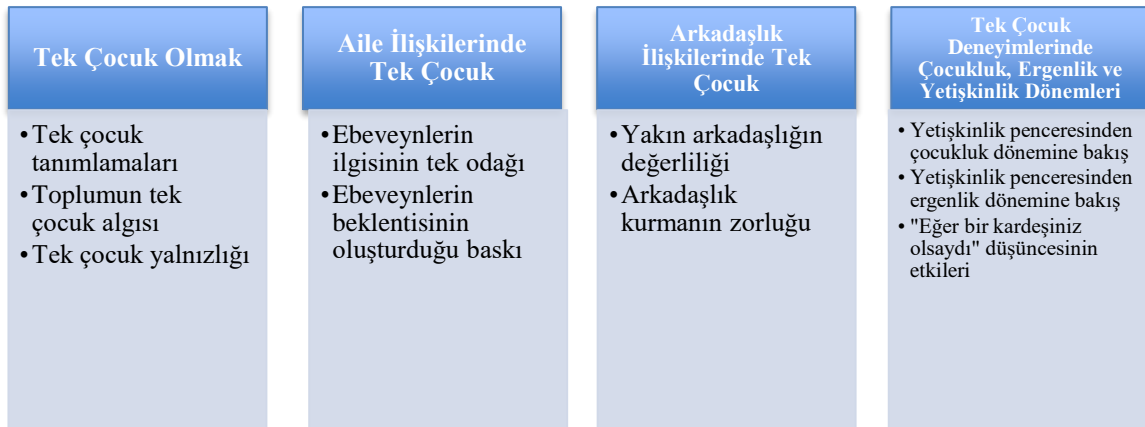
Araştırmacının Rolü

Fenomenolojik araştırmalarda araştırılan konuya ilişkin araştırmacının bakış açısı, deneyimleri, ön yargıları gibi araştırmacıyla ilgili durumlar dikkate alınmaktadır. Bu minvalde araştırmacının araştırılan olguya ilişkin duruşu belirlenerek olgunun yorumlanmasına araştırmacının konumu hakkında bir bakış açısı oluşmaktadır (Christensen ve Brumfield, 2009; Creswell, 2014). Bu çalışmada araştırmacının tek çocuk olma deneyimlerine ilişkin bakış açısı yaşantısal gözlemlere dayanmaktadır. Bununla birlikte alan yazında yer alan tek çocukluk deneyimleri bütünsel biçimde göz önünde bulundurulmuştur. Ayrıca araştırmacı, tek çocuk olma olgusunu, kardeşli çocuk olma ve tek çocuk olma perspektiflerini bütünleştirecek bir yaklaşımla değerlendirmiştir.

Bulgular

Araştırmanın amacı doğrultusunda ailesinin tek çocuğı olan bireylerle yapılan görüşmelerin içeriğı yorumlayıcı fenomenolojik analiz ile incelenmiştir. Analiz sonucunda 4 üst tema ortaya çıkmıştır. Bu temalar tek çocuk olmak, aile ilişkilerinde tek çocuk, arkadaşlık ilişkilerinde tek çocuk ve tek çocuk deneyimlerinden önce ve şimdi başlıkları altında yorumlanmıştır. Tek çocuk olmak üst temasında tek çocuk tanımlamaları, toplumun tek çocuk algısı ve tek çocuk yalnızlığı alt temaları yer almıştır. Aile ilişkilerinde tek çocuk üst temasında ebeveynlerin ilgisinin tek odağı ve

ebeveynlerin beklentisinin oluşturduğu baskı alt temaları oluşmuştur. Bir diğer üst tema olan arkadaşlık ilişkilerinde tek çocuk başlığı altında ise yakın arkadaşlığın değerliliği ile arkadaşlık kurmanın zorluğu alt temaları incelenmiştir. Son olarak tek çocuk deneyimlerinde çocukluk, ergenlik ve yetişkinlik dönemleri üst temasında çocukluk ve ergenlik dönemi ile yetişkinlik dönemi karşılaştırmasıyla birlikte kardeş sahibi olmanın olası etkilerine değinilmiştir (Bkz. Şekil 1).

Şekil 1. Yetişkin tek çocukların deneyimlerine ilişkin üst ve alt temalar

Tek Çocuk Olmak

Katılımcılar tek çocuk olmaya dair deneyimlerinde öncelikle tek çocukların nasıl tanımlandığı, toplumun tek çocuk algısının ne yönde olduğu ve tek çocukların içinde bulunduğu yalnızlık özelliklerini belirtmişlerdir. Tek çocuk olma deneyimlerini çevrenin algısı ve beklentisiyle kendi yaşantılarını birleştirerek tek çocuk özelliklerini anlamlandırmışlardır. Tek çocuk olmaya dair ortaya çıkan alt temalar tek çocuk tanımlamaları, toplumun tek çocuk algısı ve tek çocuk yalnızlığıdır.

Tek Çocuk Tanımlamaları

Tek çocuk olmaya dair yapılan tanımlamalarda, tek çocuklar deneyimlerinden ve gözlemlerinden hareketle birtakım özellikler sıralamıştır. Tek çocuklar kendileriyle ilişkili olabilecek özellikleri betimlemişler ve tek çocukların şımarık, uyumsuz, agresif, sabırsız, hırslı, yüksek özgüvenli, ben-merkezli, içe kapanık, utangaç kişiler olduğunu belirtmişlerdir. Diğer yandan tek çocuklar, yalnızlığı fırsata çevirerek yaratıcılıklarının gelişmesinde rol oynayan bir durum olduğunu ve yaratıcılıkla birlikte hayal gücünün de tek çocukluk yaşantısı ile geliştirildiğini ifade etmiştir.

Tek çocukların büyüme sürecinde yalnız olması, karşılaştıkları durumlarla baş ederken geliştirdikleri stratejiler sayesinde daha erken yaşlarda olgunlaşmalarını sağlayabilmektedir. Katılımcılardan biri de bu duruma dikkat çekmiştir. Sosyal

çevrelerinde ilişki kurma aşamasında etkileşimi başlatan kişi olması nedeniyle bu durum avantaja dönüşmüş ve daha gelişmiş sosyal beceriler kazandığını belirtmiştir.

Sıla: Tek çocuklar hırslı, şımarık, uyumsuz, meraklı olabiliyorlar.

Kaan: Tek çocuk olanların bazıları gerçek anlamda şımarık ve çok çabuk sinirlenebiliyor. Kendi kişilik özelliklerim çok sabırsızımdır.

Pelin: Benim gözlemlerime göre iki tip tek çocuk vardır. Birincisi, ailesinin sözünden çıkmayan, kişiden kişiye farklılık göstermekle birlikte özgüveni düşük, genellikle tedirgin ve temkinli tip. İkincisi ise, ailesi tarafından şımartılmış, özgüveni aşırı yüksek, kendisini dünyanın merkezinde sanan tip. Bu bağlamda ben kendi kişilik özelliklerimi çoğunlukla birinci tip olarak tanımlayabilirim.

Ebru: Yine de aileden aileye kişiden kişiye değiştiğini düşünüyorum. Kendim de yanımda bir kardeşim/ablam/abim olmadığı için yalnızlığa ve rahatlığa alıştım diyebilirim.

Tolga: Tek çocuk olmanın bir dezavantajı da işe kapanık olmak ve utangaç olmak.

Murat: Bazı konularda cimri olabiliyorlar. Bende de biraz cimrilik vardır. Ayrıca ortaokul ve lisede içekapanık birisiydim. Ancak üniversite ortamına gelince bu işe kapanıklığım azaldı. İnsanlarla daha iyi iletişim kurabilmeyi geliştirdim. Bence tek çocuklar daha yaratıcıdır ve hayal dünyası daha geniştir. Küçükken yalnız kaldığımda saçma eşyalardan hayal gücümle hayal ederek oyun oynardım ve bundan çok zevk alırdım.

İlayda: Tek çocuk olarak büyüdüğüm için etkileşim başlatmayı erken yaşlarda öğrenmek zorunda kaldım. Bu durum daha uyumlu ve atılgan olmamı sağladı.

Ahmet: Karşıma çıkan tüm sorunlarla tek başına ilgilendiğimden daha erken olgunlaştığımı düşünürüm. Küçükken aileme olan bağlılığım çok güçlüydü ama üniversiteye geçtiğimde bu bağlılığın zayıfladığını gördüm.

Tek çocuk olmak ile ilgili tanımlamalarda değerlendirmeler olumlu ve olumsuz bir yelpazede değişkenlik göstermektedir. Bazı özellikler ve durumlar tek çocuklar için olumlu anlamlar ifade ederken, bazı yaşantılar ise olumsuz sonuçlara yol açabilmektedir. Bu durumda tek çocuklara dair toplumsal algılar öne çıkmaktadır.

Toplumun Tek Çocuk Algısı

Tek çocuklar toplumun kendilerine dair algılarını genelde olumsuz nitelikte olduğunu belirtmişlerdir. Tek çocuklara dair toplumsal düşüncenin bencil, şımarık, mükemmelliyetçi, paylaşmayı bilmeyen özellikler gösterdiği yönünde olduğunu ifade eden tek çocuklar bu durumu kabul etmemektedir. Bununla birlikte toplumda tek çocuk olmanın avantajlı olduğuna dair bir düşüncenin olduğunu ifade eden tek çocuklar da vardır. Tek çocuğa dair algının olumlu-olumsuz değerlerden hareketle değerlendirilmesinde tek çocukların kendi düşünceleri ile toplumsal düşüncenin birbirine zıt yönde olduğu görülmüştür.

Ahmet: Tek çocuklar paylaşmayı bilmez algısı toplumumuzda çok yaygın. Paylaşmayı bir zorunluluk olarak gördükleri için bu algının oluştuğunu düşünüyorum. Kardeşi olmayan biri de paylaşmayı öğrenebilir. Tek çocuklar bencil değildir.

Melih: Toplum tek çocuğun şımarık olduğunu düşünebiliyor.

Murat: (Topluma göre) Sürekli el üstünde tutulup şımarık olarak yetiştirilen çocuktur.

Aslı: Tek çocuk olmanın avantajlı olduğu gibi basmakalıp ifadeler yaygın.

Pelin: Bir ailenin çocuk yetiştirilmesinde, özellikle de tek çocuksa, toplum algısı oldukça ön plandadır. Çünkü ebeveynler topluma yararlı, toplumsal normlara uygun çocuk yetiştirmek için ve de tabiri caizse kendi bilgilerini topluma yansıtmak için hatayı minimum seviyeye indirmek, "mahalle baskısından" ve "elalem ne der?" söylemlerinden uzaklaşmak için ekstra çaba göstermektedirler.

Ebru: Tek çocuk musun sorusuna evet dediğimde ay ne güzel diyenler oluyor lakin ay çok kötü diyenler de oluyor.

Tek çocukların belirttiği üzere tek çocuk olmaya ilişkin toplumsal algı genelde olumsuzluk içermektedir. Bazı ebeveynler bu olumsuzluğun üstesinden gelebilmek adına tek çocuklarını yetiştirme sürecinde aşırı tutumlar sergileyebilmektedir. Toplumun olumsuz algısından dolayı ebeveynlerin gösterdiği bu aşırı tutumlar tek çocuklar üzerinde baskı oluşturabilmektedir.

Tek Çocuk Yalnızlığı

Tek çocuk tanımlamaları ve toplumun tek çocuk algısının dışında en fazla öne çıkan deneyimin yalnızlık olduğu görülmüştür. Tek çocuklar, tek çocuk olma deneyimleri bakımından en çok yalnız olmayı vurgulamışlardır. Tek çocuk tanımı yaparken, tek çocukların özgül özelliklerinden bahsederken ve çevrenin tek çocuk algısını ifade ederken tek çocukların yalnızlığına değinmişlerdir. Çocukluk döneminden itibaren bu yalnızlığın hissedildiğini, yetişkinlik dönemine bu durumun yansımalarının olduğunu belirtmişlerdir.

Tek çocukların yalnızlık ile ilgili ifadeleri kardeşle daha çok ilişkilendirilmiştir. Büyüme sürecinde yaşadıkları yalnızlığı aile içindeki durumlarıyla açıklamaya çalışmışlardır. Diğer yandan yalnızlıktan dolayı gelecek kaygısı taşıyan katılımcılar da bulunmaktadır. İleri yetişkinlik ve yaşlılık döneminde tek çocuk olma deneyimi kaygı verici bir unsur olarak değerlendirilmektedir.

Ahmet: Çikolatayı paylaşacağın birinin olmaması gibi yaramazlıklarını paylaşacağın birinin de olmaması.

Aslı: Yalnızlık o kadar zor ki!

Pelin: Tek çocuk olmak başkaları tarafından olumlu algılanan ama kişinin kendisi için oldukça zor ve olumsuz etkileri olan bir durumdur. Hep yalnız olmak mesela böyledir, özellikle evde yalnız olmak zordur.

Melih: Okuldan eve geldiğimde yalnız hissediyorum.

Sıla: Çocukken çok yalnız kalıyordum. Annem yarım gün çalışıyordu ve çok sıkılıyordum. Benim için tek dezavantajı yalnızken yapacak bir şey bulamayıp sıkılmak.

İlayda: Küçüklüğümde bu yana yalnız hissettim ve kardeşimin olmasını çok istedim bu isteğim çoğu kez yarım kaldı.

Murat: Yalnızlığa alışmışlardır. Ben de küçüklükten beri evde tek başıma kaldığımdan yalnız olmak artık benim için sorun olmuyor ancak ileriki zamanlarda yaşlandığında yalnız kalmak bu beni korkutuyor.

Aile İlişkilerinde Tek Çocuk

Aile ilişkilerinde tek çocuk olmak iki farklı boyuta işaret etmektedir. Ailenin tek odağında olmak yani ebeveynlerin ilgisinin, dikkatinin ve sevgisinin tek bir çocukta olması tek çocuklar tarafından olumlu karşılanmaktadır. Bu durumun karşısında ise ailenin gösterdiği ilgi ve dikkatin yoğunluğunun yüksek olması aile beklentilerinin yükselmesine yol açabilmektedir. Bu durumda tek çocuklar akademik, sosyal, ilişkisel ve değerler sistemi bakımından ebeveynlerinin baskısı altında kalabilmektedir. Tek çocuk olmanın aile içindeki anlamı ilginin merkezindeki kişi olmak ve bununla birlikte beklentilerin yoğunluğunun baskısını yaşamaktır.

Ebeveynlerin İlgisinin Tek Odağı

Tek çocuk olmanın avantajlı yönlerinden en baskın olanı ebeveyn ilgisine ve dikkatine dayandırılmaktadır. Tek çocuklar ebeveynlerinin kendilerine olan ilgisini olumlu yönde değerlendirmiştir. Ailenin sevgisinin ve ilgisinin tek bir odakta toplanması tek çocuklar için memnuniyet verici bir durum olarak ortaya çıkmaktadır. Bununla birlikte ebeveynlerin neredeyse bütün ekonomik kaynaklarını tek çocuklarına kullanmaları ön plana çıkan bir diğer durumdur. Çocukluktan itibaren gelişen bu yaşantılar yetişkinlik döneminde de devam etmektedir.

Murat: Bence tek çocuk olmak anne-babanın çocuğu için çalışması, yaptığı onlarca emek çocuğunun daha iyi bir gelecek elde etmesi, varlığını yokluğunu tek olan çocuğu için harcaması diye söyleyebilirim.

Pelin: Tek çocuk olmak kendi açımdan bakacak olursam zorlukların yanında kolaylıkları da beraberinde getirdiği kanaatindeyim. Tek çocuk olmak, bütün gözlerin üzerinde olduğunu hissetmektir. İlginin sürekli üzerinizde olması (zaman zaman dezavantaja da dönüşebiliyor), aile içi olanakların sizin için kullanılabilmesi kendi açımdan tek çocuk olmanın avantajlarından sayılabilir.

Ebru: Ailemin bütün ilgisinin üstümde olması bana iyi geliyor.

Kaan: Tüm anne babalar çocuğunun iyi bir gelecek edinmesi için çalışır ancak kardeş sayısı fazla olan ailelerde mesela bazı kardeşler daha çok ön plana çıkar bazı kardeşler daha az ön plandadır.

Ahmet: Ailemin boş vaktini hep bana ayırması en önemli avantajı.

Melih: Ailede tek ve çok sevilen çocuk olunması avantajdır.

İlayda: Bence ailenin her şeyi oluyorsunuz. Her şey size alınıyor her şey sizin için yapılıyor. Ailenin ilgi odağı olmak. Anne-baba ile daha yakın olmak. Oda kavgası diye bir şey olmaz.

Ebru: İsteddiğiniz her şeyin olması ve ilginin hep sizin üstünüzde olması çok güzel.

Sıla: Çok rahat olduğunu söyleyebilirim tek çocuk olduğumdan dolayı bütün ilgilerini benim üzerimde toplamışlardı.

Ebeveynlerin Beklentisinin Oluşturduğu Baskı

Tek çocuk sahibi ebeveynlerin beklentileri yoğun ya da yüksek düzeyde olabilmektedir. Duygusal, davranışsal, sosyal, bilişsel ve ekonomik kaynaklarının tamamını tek çocuğu için kullanan ebeveynlerin beklentileri de yükselmektedir. Dolayısıyla ebeveynler tek

çocuklarının bazı durumlarda hep başarılı olmasını beklemektedir. Bu yaşantı tek çocuklar tarafından baskı oluşturun bir unsur olarak algılanmaktadır. Tek çocuklar ebeveyn beklentileri karşısında sorumluluk alma düşüncesi geliştirebilmekte ve bu durum bazen tek çocuğa karşı aşırı yüklenmeye yol açabilmektedir.

Ahmet: Ailenizde daha doğrusu evin içinde tek çocuk olmak dikkatleri üzerinizde toplamaktadır. Bu bağlamda insan kendi üstünde, kendi istek ve düşüncelerinin yanı sıra tüm ailesinin beklenti, istek ve düşüncelerini kendisinin karşılaması gerektiğini düşünerek, her ne kadar bu beklentiler dile gelip söylenmese de, psikolojik baskıya maruz kaldığı düşüncesindeyim. Bu durum kişinin özgüvenini azalttığı, yalnız kalma korkusu oluşturduğu, ailedeki odak olduğunuzdan dolayı ebeveynlerle olan ilişkisel problemleri, zaman zaman kendi düşüncelerinizi ifade etmek için oluşan agresiflik durumunu da dezavantajlar arasında sayabiliriz.

Ebru: Çok fazla kontrol edilme / mükemmelliyet beklenilmesi.

Aslı: İlgi odağı olunduğundan dolayı, kardeşi olanlardan farklı olarak ebeveynlerle daha fazla fikir çatışmasına girdiğimi düşünmekteyim.

Sıla: Ailenin sürekli başarı istemesi

Kaan: Tek çocuk olduğum için ailemin odak noktası sadece bendim. Bu beklentileri yükselttiğini düşünüyorum. En önemli beklenti eğitimimdeydi. Yetişme sürecimde açıkçası beklentileri karşılamak için çok yorulduğum olmuştur.

Murat: Kesinlikle tek çocuk olmamın yetişme sürecinde etkisi olduğunu düşünüyorum. Her ne kadar özgür olursa da bir o kadar da kısıtlıdır. Çünkü gözler sizin üzerinizde dolayısıyla bu bağlamda beklentiler yüksek ve siz, sizden beklenenleri karşılamak için çabalyorsunuz. İster istemez bir kısıtlılık, baskı hissedilebiliyor. Bu durum da psikolojik olarak sizi etkileyip büyüme sürecinde etkileri sürüyor.

Arkadaşlık İlişkilerinde Tek Çocuk

Tek çocuklar arkadaşlık ilişkisinde yakın arkadaşlığın değerine vurgu yapmıştır. Arkadaşlık seçiminde seçici davranmak ve az sayıdaki yakın arkadaşlığın sürmesinin tek çocuklarının hayatlarına etkisini belirtmişlerdir. Diğer yandan tek olarak büyümenin arkadaşlık ilişkisi kurmada zorluk oluşturduğunu ifade eden tek çocuklar arkadaşlık kurmada yaşadıkları zorluğu yetişme sürecinde sürekli yetişkinlerle etkileşimde olmaya bağlamışlardır.

Yakın Arkadaşlığın Değerliliği

Tek çocuklar yakın arkadaşlığa değer verdiklerini ifade etmişlerdir. Arkadaşlık ilişkisinde seçici olduklarını belirtmişler, herkese güvenemediklerine değinmişlerdir. Arkadaşlığa verdiği değeri "kardeş gibi" gören bir katılımcı arkadaşlarına korumacı yaklaştığını ifade etmiştir. Çocukken yaşanan yalnızlığın yansıması, arkadaşlık ilişkisine verilen değerde ön plana çıkmaktadır.

İlayda: Arkadaşlık ilişkilerimde çok seçiciyimdir. Ancak seçtiğim arkadaşlar ile olan arkadaşlık ilişkilerim sürekli olarak devam eder. Ancak ben biraz kinci bir insanım, hatalarını gördüklerimde ve bu hatalar beni acıtan şeyler ise anında ilişki ve muhabbetimi kesen bir kişiliğim var.

Pelin: Az sayıda yakın arkadaşım var ve hepsi çok önemli yerlerde benim için. Onlar olmazsa sosyal ve şakacı kişiliğim ortaya çıkmazdı diyebilirim.

Ahmet: Tek çocuk olmaktan kaynaklanan yalnız kalma korkusu, tedirginlik arkadaşlık ilişkilerine de ister istemez yansımakta. Arkadaşlıklar bitmesin diye yeri geldiğinde kendimi önemsemeyebiliyorum. Kısacası zaman zaman genellikle psikolojik olarak oluşan diken üstünde olma durumu çevreme de ister istemez yansıyabiliyor.

Ebru: Arkadaşlarımı kardeşim gibi gördüğüm için onları çok fazla korurum.

Arkadaşlık Kurmanın Zorluğu

Yakın arkadaşlığa verilen değer yanında tek çocuklar arkadaşlık ilişkisi kurmanın zorluğuna da değinmişlerdir. Büyüme sürecinde çevresinde akranı olmama durumu, tek çocukların bu süreçte sürekli yetişkinlerle etkileşime girmesine yol açabilmektedir. Bu durumda tek çocuklar akranlarıyla kuracağı iletişimde zorluk yaşayabilmektedir. Ayrıca yalnız olarak büyüyen tek çocukların arkadaş ilişkilerinde seçici olması da bir yönüyle arkadaşlık kurmanın zorluğu olarak ele alınmaktadır.

Pelin: Ailedeki tek çocuk olmasından dolayı içten içe oluşan kıskançlık ve benimseme duygusu, eğer çocuğun çevresinde akranı yoksa sürekli olarak kendisinden yaşça büyük kişilerle iletişim kurmak ve zamanının çoğunu onlarla geçirdiğinden dolayı zaman zaman akranlarıyla olan iletişim güçlüğü başlıca özelliklerinden sayılabilir. Fakat bana göre tek çocuk olma aşaması geçtikten sonra kabullenilen bir durumdur.

Murat: Bence tek çocuk olan kişiler arkadaş ilişkilerinde sürekli seçici oluyor. Önüne gelen insanla arkadaş olmuyor. Ben de arkadaş seçimimde çok seçiciyimdir önüne gelen insanla arkadaş-sıradış olamıyorum.

Tek Çocuk Deneyimlerinde Çocukluk, Ergenlik ve Yetişkinlik Dönemleri

Tek çocukların yaşam boyu deneyimleri bağlamında gelişimsel dönemlere özgü yaşantıların nasıl yorumlandığı ele alınan bir diğer üst temadır. Tek çocuklar çocukluk ve ergenlik döneminde yaşadıkları ile yetişkinlik dönemlerini karşılaştırmışlardır. Çocukluk ve ergenlik dönemi yaşantılarının yetişkinlik dönemine yansımalarına değinmişlerdir. Ayrıca gelişimsel dönemler bakımından yaşamlarındaki farklılıkların nasıl seyrettiğini tek çocuk olmaya dair bir çerçeveye ortaya koymuşlardır.

Yetişkinlik Penceresinden Çocukluk Dönemine Bakış

Tek çocuklar çocukken yaşadıkları ile şu an yaşadıklarını tek çocuk olma çerçevesinde karşılaştırmışlardır. Gelişimsel sürecin seyri bakımından yaşanan farklılıklarla birlikte tek çocuk olma deneyimlerinin yetişkinlik sürecine yansımalarını ifade etmişlerdir. Çocukken ve şimdi yaşadıkları arasındaki farklılıklar tek çocuk olma bakımından öne çıkarılmıştır.

Ahmet: Çocukken daha serbesttim, zamanımı planlamak zorunda değildim, arkadaş seçimime karışılıyordu. Şu an daha planlı olmak zorundayım, arkadaş seçimlerime karışılmıyor. Çocukluğuma göre daha sosyalim.

Melih: Çocukluk dönemimde her istediğim anında olurdu ve çok fazla sevilirdim. Şu anda her istediğim anında veya hiç olmuyor fakat hala sevilirim.

Aslı: Küçükken ilkokul ve ortaokul yıllarında aşırı bencildim ama artık böyle bir huyum yok. Yaşım ilerledikçe daha çok paylaşımcılığım arttı. Çocukken sosyal çevrem daha fazlaydı. Sürekli dışarıda oyunlar oynardık ama büyüdükçe arkadaş çevrem azaldı, daha az kişi ile daha uzun ilişkiler oluşmaya başladı.

Murat: Çocukken kardeş isteğim daha azdı ama büyüyünce eksikliğini daha iyi anladım.

Pelin: Çocukken çok sessiz, özgüvensiz, içine kapanık bir çocuk olduğumu düşünmekteyim. Şimdi ise içine kapanıklığımı aşmaya çalışmakla beraber sessizliğim zaman içerisinde içime atmaktan kaynaklanan zaman zaman karamsarlığa dönüşmekte, zaman zaman kısmi olarak özgüven eksikliği hissedebilmekteyim.

Ebru: Çocukken yetiştirme dönemi olduğu için her şeyimi karşıladılar her şey önüme geliyordu diyebilirim. Yakın dönem yaşlarıma bakarsak kendi şeylerimi kendim hallediyorum.

Sıla: Şımarık ve her istediği yapılan bir çocukluk geçirmedim. Ama büyürken dışarı çıkmayan ve çok çekingen olmam beni olumsuz etkiledi.

Yetişkinlik Penceresinden Ergenlik Dönemine Bakış

Tek çocukların çocukluk sürecinde yaşadıklarına benzer şekilde, ergenlik dönemi ile şu anki yaşamını karşılaştırdıklarında tek çocuk olmaya dair birtakım farklılıkların olduğu, bu farklılıkların tek çocuk olarak büyüdükleri için ortaya çıktığı ve ergenlik yaşantılarının şimdiye yansımalarının olduğu belirtilmiştir. Katılımcılar ergenlik döneminin gelişimsel özellikleri dışında, tek çocuk olarak ergenlik deneyimlerinin kendine özgü yönlerine değinmişler ve yetişkinlik döneminde bu yaşantıların etkilerinin nasıl seyrettiğini ifade etmişlerdir.

Ahmet: Ergenken daha fevriydim. Düşünmeden kararlar alırdım. Bütün duyguları abartarak yaşardım. Denge mekanizmam yoktu. Şu an karar alırken daha dikkatliyim, her duygunun gelip geçici olduğunu ve abartılmaması gerektiğini öğrendim.

Melih: Ergenlik döneminde istediğim olmadığı zaman çok fazla çatışma yaşattırdım. Fakat şu anda çatışmalar yaratmıyorum.

Murat: Lise ve ortaokul dönemlerinde çok içekapanık ve utangaç birisiydim. Farklı kişiler ile iletişim kurma çabasına girmezdim. Ancak üniversiteye geçtiğimde kendimi aşmaya çalıştım. Farklı insanlar tanıdım, içekapanıklığımı ve utangaçlığımı yenmeye çalıştım hala da yenmeye çalışıyorum. Önceki dönemlerime göre kendimi insanlarla konuşurken daha iyi ifade edebiliyorum. İnsanlarla olan iletişimim daha iyi. Daha az utangaçım.

Aslı: Ergenlik döneminde kardeşimin olmasını her zamankinden daha çok istemiştim ama şimdi umudumu kesmek zorundayım.

Pelin: Ergenlik döneminde daha önceden yaşadığım sessizlik asabiyete, duygu bozukluklarına dönüşmüştü. Şimdi ise uzun uğraşlar sonucu asabiyeti törpülemeye ve duygularımı her ne kadar zorlansam da kontrol etmeye çalışmaktayım.

Ebru: Ergenlikte sıkı bir denetim olduğunu söyleyebilirim; arkadaş çevrem gibi odak çok fazla bendeydi. Şimdiki yaşamı ve ortamı düşünürsek daha özgürüm.

“Eğer Bir Kardeşiniz Olsaydı” Düşüncesi

Tek çocuklar kardeşle ilgili düşüncelerinde olumlu bir çerçeve oluşturmuşlardır. Aslında kardeşin olması tek çocuk olma durumunu ortadan kaldırmaktadır. Kardeşin hangi yaşantılara etki edeceğini belirlemek adına bu konuya değinilmesi tek çocuk olmaya dair kavrayışı ve anlamlandırma sürecini güçlendirecektir.

Katılımcılar kardeşleri olması durumunda; daha az yalnız hissedeceklerini, duygusal paylaşımlarda bulunacağı, güven duyacağı birinin olacağı, arkadaşlık ilişkilerinde aşırı durumlardan kaçınacağı, paylaşmayı öğreneceği, sosyal ilişkilerin daha iyi olacağı, bir şeyler öğretmenin iyi olacağı, yüksek öz güvenli olacağı durumlarına değinmişlerdir. Kardeşin yaşamlarına getireceği farklılıklar, bahsettikleri konularda yaşadıkları eksikliklere işaret etmektedir.

Ahmet: Boş zamanımı kendime daha az ayırırdım. Evde kendimi yalnız hissetmezdim. Üzülünce ilk kime koşmam gerektiğinden emin olurdum.

Melih: İnsanlara yaklaşımlarım daha farklı olabilirdi. Kardeş olmadığı için her arkadaş kardeş gözüyle bakmak çok fazla sevgi yüklediğim ve değer verdiğim zamanlar oluyor. Belki bu fazla duygu yüklemeleri olmazdı.

Murat: Küçükken daha az bencil olurdum. Paylaşmayı daha iyi öğrenebilirdim. Sosyal ilişkilerim daha iyi olurdu. Yalnızlıktan ve sıkılmaktan kurtulabilirdim.

Aslı: Her şey daha farklı ve güzel olurdu.

Pelin: (Kardeşim olsaydı) Yeni tanıştığım insanlarla daha rahat ilişkiler kurabilir, özgüvenim daha fazla olabilir, sosyal hayatımda daha aktif ve girişken olabilir, kendi kararlarımı daha rahat bir şekilde verebileceğimi düşünüyorum.

Kaan: Kardeş olmamasından dolayı küçükken arkadaşlık algısı zor oluşabiliyor.

Sıla: Kardeşimin olmasını ve ona bir şeyler öğretmenin benim için de iyi olacağını düşünürüm.

Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Bu araştırmada yetişkin tek çocukların çocukluk, ergenlik ve yetişkinlik dönemindeki yaşantıları ile kişilerarası ilişkilerinde tek çocuk olmaya dair deneyimleri incelenmiştir. Araştırma kapsamında ailesinin tek çocuğu olan 5 kadın 5 erkek katılımcı ile yarı-yapılandırılmış görüşmeler yapılmıştır. Katılımcıların yaşam deneyimlerine odaklanmasından ötürü bu çalışma nitel araştırma türlerinden fenomenolojik araştırma deseninde yapılmıştır. Araştırmada incelenen fenomen tek çocuk olmaktır. Araştırmada tek çocuk olmanın yetişkinlik dönemindeki yansımaları, çocukluk ve ergenlik dönemi ile karşılaştırılarak anlamlandırılması ve kişilerarası etkileşimlerde öne çıkan yaşantıların ele alınması konuları fenomenolojik desen ile incelenmiştir.

Yetişkin tek çocuklar tek çocuğa dair algıları, aile içinde tek çocuk olma olgusunu, arkadaşlık deneyimlerinin nasıl şekillendiğini, çocukluk ve ergenlik döneminin yetişkinlik yıllarına yansımalarını, kardeşin yaşamlarına getireceği olası farklılıkların nasıl olacağına dair düşüncelerini anlamlandırmışlardır. Tek çocuğa dair oluşturulan özellikler çerçevesinde tek çocuk tanımlamaları, toplumun tek çocuk algısı ve tek çocukların yalnızlığı alt temaları ortaya çıkmıştır. Tek çocuklar kendi özelliklerini tanımlarken toplumsal algıdan farklı olabilecek ve örtüşebilecek yönlerde dikkat çekmektedirler. Ayrıca tek çocuklar özellikle sosyal ve duygusal boyutlarda yalnızlığı vurgulamaktadır. Yalnız büyümenin sosyal ve duygusal yönden destek ihtiyacı oluşturduğu ifade edilmektedir.

Araştırma sonucunda ortaya çıkan bir diğer tema kişilerarası ilişkilerdir. Kişilerarası ilişkiler bağlamında tek çocuklar aile ve arkadaşlık ilişkilerini anlamlandırmıştır. Tek çocuklar ebeveynleri ile olan etkileşimlerinde ilgi ve dikkatin tek bir odakta toplanması temelinden hareketle deneyimlerini anlamlandırmıştır. Bu ilgi ve dikkatin bazı deneyimler açısından baskı unsuru olduğunu da belirtmektedirler. Bu baskıyı tek çocuk olarak karşılamanın zorlukları olduğu aile ilişkilerinde yer alan bir diğer durumdur. Bununla birlikte tek çocuklar arkadaşlık ilişkilerini iki yönde değerlendirmektedir. Birincisi yalnız olarak büyümenin getirdiği dezavantajlar nedeniyle yakın arkadaşlık kurmanın zorluğuyla ilgilidir. İkinci alt tema ise yine tek çocuk olarak büyümenin getirdiği durumlardan hareketle yakın arkadaşlığın değerli olmasıdır. Tek çocuklar arkadaşlık kurarken zorlanmakta fakat kurdukları yakın arkadaşlık ilişkilerini de oldukça değerli görmektedir.

Araştırmanın dördüncü temasında ise tek çocuk olmanın çocukluk, ergenlik ve yetişkinlik döneminde nasıl seyrettiği belirtilmektedir. Bireyin yaşam dönemleri boyunca tek çocuk olma deneyimleri farklılaşmakta ve bu deneyimler birbirini etkilemektedir. Dolayısıyla tek çocuk olma deneyimleri çocukluk, ergenlik ve yetişkinlik dönemleri süresince kişilik, sosyal ve davranışsal olarak kendine özgü durumları yansıtmaktadır. Bu bakımdan tek çocuk olma olgusunun yaşam boyunca nasıl şekillendiği ele alınmalıdır.

Yetişkin tek çocukların tek çocuk olma deneyimleri, tek çocukların özelliklerini anlamlandırmaları ve toplumsal algı ile kıyaslamaları, aile ilişkilerindeki konumların yorumlanması, yaşlanan ebeveynlerin bakımı, ebeveynlerine ve arkadaşlık ilişkilerine bağlanma stilleri, arkadaşlık ilişkilerinin değeri ve anlamı, kişilik özellikleri temalarındaki yaşantılar ön plana çıkmaktadır (Carpenter, 2014; Garcia, 2010; Griffin, 2001). Yakın arkadaşlıkların sürdürülmesi, yakın ilişkilerin kurulması ve çocuk sahibi olma süreçlerinde yetişkin tek çocukların yaşantılarının nasıl şekillendiği de yine cevap aranması gereken başlıklar olarak değerlendirilmektedir. Ayrıca yaşlanan ebeveynlerin bakımında alınan sorumluluk ve yaşanan kayıplarda yas sürecinin nasıl seyrettiği de yetişkin tek çocukluk olgusu içinde gündeme gelmektedir (Sorensen, 2008). Bütün bu bilgiler ışığında, bu çalışmada yetişkin tek çocukların yaşantılarını nasıl anlamlandırdıkları ve yorumladıkları incelenmiş, yetişkin tek çocukların tek çocuk olma olgusu içinde deneyimlerini nasıl anlamlandırdıkları değerlendirilmiştir.

Bu çalışmada başkalarının algısı ve tek çocukların kendi tanımlarıyla tek çocuk olanların özellikleri ifade edilirken olumsuz özelliklerden bahsedilmiştir. Tek çocukların asosyal ve uyumsuz olduğu, paylaşmayı bilmediği dile getirilmiş ama katılımcılar kendilerini bu algının dışında değerlendirmiştir. Tek çocuklara yönelik bencil, şımarık, yalnız, asosyal ve uyumsuz olduğu düşüncesi her alanda dile getirilmektedir. Nitekim bu düşünce doğum sırası araştırmalarında da yer bulmaktadır (Eckstein vd., 2000; Nyman, 1995). Fakat tek çocuklara dair bu düşünceler bilimsel araştırmalar ışığında tartışmalı kalacağına benzemektedir. Bu tartışmalardan hareketle, bu çalışmada tek çocukların yaşantılarını nasıl anlamlandırdığı incelenmiştir. Araştırma neticesinde tek çocuklar yaşantılarını başkalarının algısından farklı bir şekilde yorumlamakta ve daha olumlu anlamlandırmaktadırlar. Olumsuz özellikleri ise her çocuk kadar

deneyimlediklerini ifade etmektedirler. Ailenin ve çevrenin çocuklara yaklaşımıyla şekillenen bu süreçte tek çocukların ne düşündüğü, hissettiği ve deneyimlediği ile çevrenin bunu nasıl algıladığı düşünceleri birleştirilerek daha verimli değerlendirmeler yapılabilir.

Polit ve Falbo (1987) tek çocukların kişilik gelişimlerinde çeşitli mekanizmaların devreye girdiğini belirtmektedir. Bu mekanizmalar kardeş yoksunluğu, tek çocuk olmanın biricikliği, ebeveynlerin ilgisi ve yakınlığıdır. Kardeş yoksunluğu açısından değerlendirildiğinde tek çocukların sosyal becerilerinin gelişmediği ve bu yüzden olumlu akran ilişkileri kuramadığı ifade edilmektedir. Ayrıca tek çocukların kardeşten yoksun olduğu için sosyal uyum ve iş birliği açısından zayıf kaldığı görüşe de öne sürülmektedir. Diğer yandan tek çocuklar için öne sürülen bu görüşlerin doğrulanmadığı, aksine tek çocukların sosyal uyum, iş birliği ve akran ilişkileri açısından kardeşi olanlardan farklı olmadığı da ifade edilmektedir (Poston ve Falbo, 1990). Nitekim bu araştırmada tek çocuklar az sayıda yakın arkadaşlık kurduklarını ve kurdukları bu yakın arkadaşlık ilişkilerini oldukça değerli gördüklerini belirtmişlerdir. Diğer yandan tek çocuk olarak büyümeyi yalnızlıkla ilişkilendiren tek çocuklar arkadaşlık kurmanın zorluğuna da dikkat çekmiştir.

Tek çocukların ebeveynlerinin bütün ilgisini aldığı, ilginin bölünmediği ve tek bir odakta toplandığı deneyimleri bu çalışmanın öne çıkan alt temalarından biri olmuştur. Ayrıca ebeveynlerin aşırı beklentisinin tek çocuklarda baskı oluşturduğu ve kendilerini özerk hissedemedikleri görülmüştür. Tek çocukların kendilerini aşırı beklentiden dolayı baskı altında hissetmesi aileden algıladıkları psikolojik özerklik tutumlarının azalmasına yol açmaktadır (Byrd, DeRosa ve Craig, 1993). Ayrıca ebeveynlerin bu aşırı yaklaşımı tek çocukların daha büyük sorumluluklar almasına yol açmaktadır veya en azından tek çocuklar daha çok sorumluluk alma duygusunun oluştuğunu belirtmektedir (Pitkeathley ve Emerson, 2011). Bu çalışmada da tek çocukların ebeveynlerinin ilgisinin odağında olmaktan duydukları memnuniyeti dile getirmişlerdir. Diğer yandan ebeveynlerin beklentileri aşırıya kaçtığına ise tek çocuklar kendilerini baskı altında hissettiklerini ifade etmişlerdir.

Ebeveynlerin yaklaşımına ek olarak çocukluk döneminde herhangi bir kardeş etkileşimi yaşamayan tek çocukların sosyal ilişkilerinde zorluk yaşadığı ifade edilmektedir (Downey, Condrón ve Yücel, 2015). Çünkü kardeş ilişkisinin duygusal beceriler ile sosyal becerilerin öğrenildiği ve deneyimlendiği en önemli kaynaklardan biri olduğu belirtilmektedir (Downey ve Condrón, 2004; Kramer, 2014). Tek çocuğun sosyal beceriler konusundaki yetersizliği arkadaşlık ilişkisi kurma ve sürdürmesinde zorluk yaşamasına yol açmaktadır. Diğer yandan tek çocukların kardeşli çocuklardan sosyal beceri yönünden daha yetersiz olmadığını belirten araştırmalar da vardır (Chen, Rubin ve Li, 1994; Fussell, Macias, ve Saylor, 2005). Bu çalışmada ise tek çocuklar kardeşlerinin olması durumunda yaşayacakları olası farklılıklara değinmişlerdir. Tek çocuklar eğer kardeşleri olsaydı kendilerini daha az yalnız hissedeceklerini, kardeşleriyle bir paylaşım ortamı oluşturacaklarını, sosyal ilişkilerinin daha iyi olacağını, paylaşmayı öğreneceklerini ve kardeşlerine bir şeyler öğretmenin kendilerine iyi geleceğini belirtmişlerdir.

Tek çocuk olmak kendine özgü yaşam deneyimlerini barındırmaktadır. Bu bakımdan tek çocukların kardeşli çocuklarla karşılaştırması yapılırken olumlu-olumsuz uçlardaki değerlendirmelerden ziyade tek çocuk olmayı özgül süreçleriyle ele almak daha doğru olacaktır. Tek çocuğa dair toplumsal algının çoğunlukla olumsuz yönde nitelenmesi yerine tek çocuğa özgü yaşantılarla ilişkili olarak bir bakış açısı ile değerlendirilmesi gerekir. Eğitim ortamlarında, psikolojik danışmanlar, öğretmenler, yöneticiler ve velilerin tek çocukların yaşam süreçlerine ve özgül özelliklere dair bir farkındalık geliştirmeleri gerekebilir. Böylelikle bu farkındalık tek çocukların içsel ve sosyal ihtiyaçlarının yerine getirilmesinde katkı sağlayabilir.

Tek çocuk olma deneyimleri nicel, nitel ve karma yöntem araştırmaları ile farklı açılardan ele alınmalıdır. Bu bağlamda yapılacak araştırmalara öneri olarak şunlar sunulabilir: Tek çocuk olma deneyimleri yaşam dönemleri bakımından değerlendirildiğinde ileri yetişkinlik ve yaşlılık dönemlerinde hangi durumların ön plana çıktığı araştırılabilir. Ayrıca ebeveynlik sürecinde tek çocuk olma olgusunun nasıl seyrettiği incelenebilir. Tek çocuk olarak yetişen bireylerin çocuklarıyla ilişkisinde öne çıkan unsurlar değerlendirilebilir.

Bu çalışma yaşları 20-26 aralığındaki yetişkin tek çocuklar ile yürütülmüştür. Çalışmada cinsiyet bakımında eşit temsil gücü ve farklı sosyo-ekonomik bölgelerin temsili sağlanmıştır. Yetişkinlik deneyimleri erken yetişkinlik dönemiyle sınırlıdır. Ayrıca katılımcılar üniversiteye devam eden veya üniversite mezunu kişilerdir. Bu sınırlılıklardan hareketle ileride yapılacak araştırmalarda orta yetişkinlik ve ileri yetişkinlik dönemindeki bireylerin tek çocuk olma deneyimleri ele alınabilir. Ayrıca farklı öğrenim düzeyinden bireylerle de tek çocuk olmanın anlamlandırılması konusunda çalışmalar yapılabilir.

Kaynaklar

- Adler, A. (2018). *İnsani tanima sanati* [Understanding human nature], (K. Sipal, Trans.). Say. (Original work published 1927).
- Adler, A. (2018). *Yasama sanati* [The pattern of life], (K. Sipal, Trans.). Say. (Original work published 1929).
- Adler, A. (1964). *Problems of neurosis*. Routledge.
- Bobbitt-Zeher, D., & Downey, D. B. (2013). Number of siblings and friendship nominations among adolescents. *Journal of Family Issues*, 34(9), 1175-1193. <https://doi.org/10.1177/0192513X12470370>
- Byrd, B., DeRosa, A. P., & Craig, S. S. (1993). The adult who is an only child: Achieving separation or individuation. *Psychological Reports*, 73(1), 171-177. <https://doi.org/10.2466/pr0.1993.73.1.171>
- Carpenter, E. N. (2014). *Romantic relationship conflict management techniques of adult only children and adults with siblings* [Unpublished doctoral dissertation]. Texas Woman's University.
- Chen, X., Rubin, K. H., & Li, B. S. (1994). Only children and sibling children in urban China: A re-examination. *International Journal of Behavioral Development*, 17(3), 413-421. <https://doi.org/10.1177/016502549401700302>
- Chen, Z. Y., & Liu, R. X. (2014). Comparing adolescent only children with those who have siblings on academic related outcomes and psychosocial adjustment. *Child Development Research*, 2014, 1-10. <https://doi.org/10.1155/2014/578289>
- Christensen, T. M., & Brumfield, K. A. (2009). Phenomenological designs. In C. J. Sheperis, J. S. Young & M. H. Daniels (Eds.), *Counseling research: Quantitative, qualitative and mixed methods* (pp. 135-150). Pearson.
- Creswell, J. W. (2014). *Research design: Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches* (4th ed.). Sage.
- Doh, H. S., & Falbo, T. (1999). Social competence, maternal attentiveness, and overprotectiveness: Only children in Korea. *International Journal of Behavioral Development*, 23(1), 149-162. <https://doi.org/10.1080/016502599384044>
- Downey, D. B., & Condrón, D. J. (2004). Playing well with others in kindergarten: The benefit of siblings at home. *Journal of Marriage and Family*, 66(2), 333-350. <https://doi.org/10.1111/j.1741-3737.2004.00024.x>
- Downey, D. B., Condrón, D. J., & Yucel, D. (2015). Number of siblings and social skills revisited among American fifth graders. *Journal of Family Issues*, 36(2), 273-296. <https://doi.org/10.1177/0192513X13507569>
- Eatough, V., & Smith, J. A. (2008). Interpretative phenomenological analysis. In C. Willig & W. Stainton-Rogers (Eds), *The Sage handbook of qualitative research in psychology* (pp. 179-194). Sage.
- Eckstein, D. (2000). Empirical studies indicating significant birth-order-related personality differences. *Individual Psychology*, 56(4), 481-494.
- European Commission, (2016). Families with children in the EU. Retrieved from <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/EDN-20170531-1>
- Falbo, T., & Polit, D.F. (1986). Quantitative review of the only child literature: Research evidence and theory development. *Psychological Bulletin*, 100(2), 176-189. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.100.2.176>
- Falbo, T. (2012). Only children: An updated review. *Journal of Individual Psychology*, 68(1), 38-49.
- Fussell, J. J., Macias, M. M., & Saylor, C. F. (2005). Social skills and behavior problems in children with disabilities with and without siblings. *Child Psychiatry and Human Development*, 36(2), 227-241. <https://doi.org/10.1007/s10578-005-4185-6>
- Garcia, S. N. (2010). *Ecological perspectives of adult Latina only children: A qualitative examination of life without siblings* (Publication No. 3441678) [Doctoral dissertation, University of La Verne]. ProQuest Dissertations & Theses Global.

- Griffin, T. L. (2002). *The adult only child, birth order and marital satisfaction as measured by the ENRICH couple inventory*. (Publication No. 3030009) [Doctoral dissertation, Georgia State University]. ProQuest Dissertations & Theses Global.
- Kramer, L. (2014). Learning emotional understanding and emotion regulation through sibling interaction. *Early Education and Development*, 25(2), 160-184. <https://doi.org/10.1080/10409289.2014.838824>
- Langdridge, D. (2007). *Phenomenological psychology: Theory, research and method*. Pearson Education.
- Mayring, P. (2011). *Nitel sosyal araştırmaya giriş* [Introduction to qualitative social research] (A. Gumus & M. S. Durgun, Trans.). BilgeSu.
- Mickus, M. A. (1994). *Parent-adult child relations: Does only child status make a difference?* (Publication No. 9521771) [Doctoral dissertation, Northwestern University]. ProQuest Dissertations & Theses Global.
- Nyman, L. (1995). The identification of birth order personality attributes. *The Journal of Psychology*, 129(1), 51-59. <https://doi.org/10.1080/00223980.1995.9914947>
- Pickhardt, C. E. (2008). *The future of your only child: How to guide your child to a happy and successful life*. Palgrave Macmillan.
- Pitkeathley, J., & Emerson, D. (2011). *The only child: How to survive being one*. Souvenir Press.
- Polit, D. F., & Falbo, T. (1987). Only children and personality development: A quantitative review. *Journal of Marriage and the Family*, 49(2), 309-325. <https://doi.org/10.2307/352302>
- Poston Jr, D. L., & Falbo, T. (1990). Academic performance and personality traits of Chinese children: Onlies versus others. *American Journal of Sociology*, 96(2), 433-451. <https://doi.org/10.1086/229535>
- Roberts, L. C., & Blanton, P. W. (2001). "I always knew mom and dad loved me best": Experiences of only children. *Journal of Individual Psychology*, 57(2), 125-140.
- Rosen, I. S. (2001). *Me, myself and I: The life of an only child*. (Publication No. 1404483) [Master's thesis, California State University]. ProQuest Dissertations & Theses Global.
- Smith, J. A., & Osborn, M. (2004). Interpretative phenomenological analysis. In G. M. Breakwell (Ed.), *Doing social psychology research*, (pp.229-254). British Psychological Society and Blackwell Publishing.
- Smith, J. A., & Osborn, M. (2015). Interpretative phenomenological analysis as a useful methodology for research on the lived experience of pain. *British Journal of Pain*, 9(1), 41-42. <https://doi.org/10.1177/2049463714541642>
- Sorensen, B. (2008). *Only-child experience and adulthood*. Palgrave Macmillan.
- Weinlein, J. (2000). Only, but not lonely. *Los Angeles Family*, 2, 18-19.
- White, C. (2004). *The seven common sins of parenting an only child: A guide for parents and families*. John Wiley & Son.

Yazar

Metin KOCATÜRK, İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa, Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalında öğretim elemanıdır. Araştırma alanları arasında; okul psikolojik danışmanlığı, okullarda rehberlik, zorbalık ve siber zorbalık, tek çocuk deneyimleri gibi konular yer almaktadır.

İletişim

Dr. Metin KOCATÜRK, İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi, İstanbul, Türkiye.

metin.kocaturk@istanbul.edu.tr